

BOEKBESPREKING

VORSTER, W. S. (red.) 1985: *Views on Violence*. Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria. 119 bl. R13,00 + AVB.

Hierdie publikasie bied die referate wat oor verskillende aspekte van geweld gelewer is tydens die regende simposium van die Instituut vir Teologiese Navorsing te Unisa op 4 en 5 September 1985 tesame met die reaksie van vooraf aangewese respondente daarop.

Die eerste referaat van H. G. Viljoen handel oor *Aggression and violence: a social psychological perspective*.

Volgens Viljoen is die beste definisie van aggressie die een wat dit beskryf as "behaviour with the intent to do harm" (5). Hy onderskei tussen drie soorte aggressie, naamlik konstruktiewe, instrumentele en destruktiewe aggressie wat elkeen ook weer verskeie onderafdelings het. Hy behandel verder die dinamika van aggressie en in die laaste afdeling gee hy aandag aan die sosiaal-psigologiese faktore wat aggressie laat ontwaak en laat aanhou. Die uiteindelige gevolgtrekking waartoe hy kom, formuleer hy so: "Aggression and violence are here to stay because they are rooted in the biological and social existence of man" (14, 15). Aggressie kan slegs deur *liefde* effektiwief teengewerk word.

Die uiteensetting van Viljoen is interessant en insiggewend, maar tereg het B. C. Goba in sy antwoord die leemte in die referaat aangedui, naamlik dat Viljoen slegs 'n *teoretiese* uiteensetting gebied het en nie toon wat die *praktiese* implikasie daarvan vir die huidige situasie in Suid-Afrika is nie. Dit is ook jammer dat hy nie aangedui het *hoe* aggressie deur liefde teengewerk en uitgeskakel kan word nie.

Die titel van D. P. Whitelaw se referaat is *Christian responses to violence*. Die doel van sy uiteensetting is:

- om die reaksie op geweld in die Christendom in die loop van die geskiedenis aan te dui;
- om vas te stel wat die belangrikste elemente is wat nodig is vir die ontwikkeling van 'n teologie van angs of 'n Christelike antwoord op geweld (gebruik/misbruik), mag en lyde (22).

Whitelaw definieer geweld as "that which causes injury to the person or property by the excessive or hurtful application of force" (24). In die historiese oorsig oor die verskillende Christelike sienings van geweld onderskei hy die volgende:

- ★ die vroeë kerk met sy pasifisme;
- ★ die Konstantynse periode met die leer van die regverdigde oorlog;
- ★ die periode van die middeleeue met die kruisvaarte en heilige oorloë;
- ★ die moderne periode wat gekenmerk word deur pluralisme, kolonialisme, sektariese pasifisme en die "teologieë van die revolusie".

Sy analise van houdings en situasies waarin geweld funksioneer, lei Whitelaw tot die gevolgtrekking dat 'n kerk daarteen moet waak om nie 'n volkskerk te word wat hom aanpas by die verwagtings van die staat en hom selfs daarmee vereenselwig nie (36, 37). In plaas van om net 'n Christelike antwoord te gee wat van toepassing moet wees op alle situasies en vorms van geweld moet daar, volgens Whitelaw, eerder na 'n weg gesoek word waarop 'n kreatiewe antwoord en 'n verantwoordelike beslissing in *verskillende situasies* gegee kan word sonder 'n gevoel van skuld, maar ook sonder enige kompromis met diegene met wat geweld uitoeven (38). Dit lyk of Whitelaw met laasgenoemde stelling 'n vorm van situasie-etiek oor geweld bepleit.

Ter sake kritiese opmerkings is deur J. H. van Wyk in sy antwoord op hierdie referaat gemaak.

G. C. Cuthbertson se referaat handel oor *Christians and structural violence in South Africa in the 1970s*.

Hy sê dat strukturele geweld daar aangetref word waar mense verhinder word om hulle liggaamlike en geestelike ideale tot die volle mate waartoe hulle in staat is te verwesenlik. Gevolg is geweld aanwesig in dié strukture waarin al die burgers van die staat nie toegelaat word om gelyke lewensmoontlikhede te hê nie (44).

Die inhoud van Cuthbertson se referaat kan soos volg saamgevat word:

Die strukturele geweld in die Suid-Afrikaanse gemeenskap het gewelddadige weerstand uitgelok sodat 'n spiraal van geweld ontstaan het. Dit het in die sewentigerjare gelei tot 'n Christelike bewuswording rondom die probleem geweld/geweldloosheid en tot die totstandkoming van 'n "kerk in opposisie" wat oorlog verklaar het teen die onregverdigheede wat 'n inherente deel vorm van die apartheidsideologie. Hierdie gevoel van verset het besondere gestalte gekry in die besluit van die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke (SARK) oor gewetensbeswaar te Hammanskraal in 1974 en was ook die inspirasie vir die swart bevrydingsteologie. Die skokkende gebeure te Soweto in 1976 het 'n skerper optrede onder Christene tot gevolg gehad wat eensyds uitgeloop het op die verbanning van die Christelike Instituut en andersyds 'n groter gedetermineerdheid by die bevrydingsteologie tot gevolg gehad het sodat afgesien is van ou formules soos "no resurrection without the cross". Die eerste mylpaal ("milestone") op hierdie pad was 'n grafsteen ("tombstone"); die van Steve Biko. Al hierdie dinge was katalisators om die Christelike politieke traagheid en berusting te verander na 'n geldende aksie teen strukturele geweld. Dit het die Christene in veelrassige kerke gemotiveer om die *meer algemene verwerping* van Suid-Afrika se apartheidsstelsel te vervang met 'n *meer konkrete verwerping* daarvan.

In aansluiting by die antwoord van A. C. Viljoen op hierdie referaat kan gesê word dat daar minstens twee mistastings in Cuthbertson se referaat is. Die *eerste* is dat hy die indruk wek dat hy die siening van al die Christene in Suid-Afrika vertolk, terwyl dit duidelik is dat dit hoofsaaklik die siening is van dié Christene wat aan kerke behoort wat lede van die SARK is. Die *tweede* is dat die normale optrede van die owerheid deur middel van sy polisie en weermag nie sonder meer as strukturele geweld met 'n negatiewe konnotasie veroordeel kan word nie.

S. S. Maimela behandel die onderwerp *Nuclear holocaust: the ultimate in violence*.

Die kern van Maimela se siening is dat met die beskikbaarheid van kernkrag die mense — in die lig van Ps. 8 — self gode geword het (81). Daar-deur is daar 'n geweldige verantwoordelikheid op die mens geplaas, want nou is nie net die mens se eie bestaan nie, maar ook God se bestaan van die mens afhanklik. Dit beteken dat die mens se lot ook God se lot geword het. Maimela stel dit so: "What we do or fail to do as we act as God's representatives, could either spell disaster for all life and therefore spell disaster also for God, or could promote a further unfolding of creativity and thus help God to bring salvation to finite creatures" (79).

Vroeër is sonde gesien as iets wat primêr ons verhouding tot God raak: ongehoorsaamheid aan en vervreemding van God. Verlossing van hierdie sonde sou dan verkry kon word deur die versoeningslyde en -strewes van Christus. Maar, sê Maimela, hierdie siening van sonde en verlossing deug nie meer in die huidige situasie waarin die mensdom homself en die hele wêreld met kernwapens kan uitdelg nie. "This view of salvation will not provide answers to the problems we face today, for it will tend to evade the problem that it is we as humans, *not God* who will bring disaster on earth by obliterating ourselves" (78). Daarom is dit sinloos vir die mens om vir hulp op te kyk na bo; intendeel die mens moet begin om sy verantwoordelikheid met die oog op die redding van die mensheid na te kom. "There seems to be a lack of awareness of the limits to human insight and human ability to redeem mankind from their sinful situation" (80). Daarom bepleit hy ook 'n teologie van menslike verantwoordelikheid (80).

In sy antwoord op die referaat sê L. Alberts dat Maimela se teologie van menslike verantwoordelikheid niks anders is nie as "a new term for old-fashioned conventional humanism" (86). 'n Sterker vorm van humanisme is seker nie denkbaar as die van Maimela nie, aangesien dit daarop neerkom dat daar vir die bestaan van God buite die bestaan van die mens géén plek is nie. En as die bestaan van God van die mens afhanklik gestel word, dan hou God op om God te wees. Daarom is dit ook geen wonder nie dat hy die wese van die sonde en daarmee saam ook die verlossing deur Christus loën. Sy siening is 'n radikale verwerping van die evangelie en geheel en al onbybels.

Die vyfde referaat is dié van E. A. van Niekerk oor die onderwerp *Pastoral care in situations of violence*.

Nadat hy aandag gegee het aan geweld op persoonlike en interpersoonlik vlak en ook aan politieke geweld, behandel hy die psigo-dinamiese profiel van mense wat beseer is in en blootgestel is aan situasies van geweld. Daarna dui hy op insiggewende wyse enkele pastorale riglyne aan met die oog op bystand aan mense in situasies van geweld. Ook sy uiteensetting oor voorkomende intervensie en krisis-intervensie het besondere praktiese waarde as hy aandui hoe veral die pastor tydens en na die voorkoms van geweld as VDM moet optree.

In die geheel beskou, behandel Van Niekerk hier op prikkelende wyse 'n aspek van die pastoraat waaraan daar in Suid-Afrika in die verlede nie veel aandag gegee is nie omdat die voorkoms van geweld te sporadies was om ook Christene werklik tot nadenke te stem. Die verloop van sake die afgelope aantal jare in SWA en in die besonder die afgelope twee jare in SA bring egter mee dat daar in die toekoms baie meer aandag daaraan gegee sal moet word. Met die oog daarop lewer Van Niekerk in hierdie referaat 'n waardevolle bydrae.

In sy antwoord op Van Niekerk se referaat onderskei J. T. Cook drie kategorieë van pastorale sorg in situasies van geweld, naamlik:

- voorkom geweld;
- bedwing geweld;
- verleen bystand aan slagoffers van geweld.

In sy geheel beskou is *Views on violence* 'n boek waarvan teoloë, met die oog op die huidige voorkoms van geweld in SA, moet kennis neem, al sal hulle met sekere standpunte wat daarin ingeneem word, nie saamstem nie en selfs radikaal daarvan verskil en ook baie leemtes daarin kan aandui. (Waarom het nie een van die referente kennis geneem van J. H. van Wyk se proefskrif nie?). Trouens, of ons dit wil weet of nie, Cook is reg as hy die bewering maak dat elke Suid-Afrikaner besig is om op een of ander wyse direk of indirek 'n slagoffer van geweld te word (118). En van die Christen word verwag om ook in sulke situasies 'n Christelike standpunt in te neem en Christelik op te tree. Hierdie boek kan help om daarvoor te besin.

P. J. de Bruyn.

D C S van der Merwe, s.j: *Afrika is nie donker nie ! Die Bybel en/ in Afrika*, Khomas, Posbus 20476, Noordbrug 50 pp. R5,00.

Soos die subtitel, *Suid-Afrika: Stormkaap aan die suidpunt van Donker Afrika of Kaap die Goeie Hoop, ligbaken vir die ganse wêreld?*, aandui, gaan dit om die toekoms van Afrika. Die skrywer behandel die toekoms van Suid-Afrika teen die agtergrond van 'n probleem, naamlik dat hier in Afrika 'n onversoenlike botsing ontwikkel het tussen twee uiteenlopende godsdienste en lewens- en wêreldbeskouings. Van der Merwe tipeer twee botsende beskawings deur 'n Afrikaanssprekende — prof. J D du Toit — en 'n Zulu: C Mutwa. Terwyl Totius die kontinent Afrika beskou as komende uit die duisternis (en uiteindelik weer verval in die duisternis) glo Mutwa dat die goeie uiteindelik sal oorwin, omdat Afrika en sy mense inherent goed is. Van der Merwe stel en behandel vervolgens die vraag: "Wie gaan die laaste en lekkerste lag in Afrika? Die Swartman met sy Afrikagodsdiens (of/en die Islam) of die christelike geloof met sy Swart, Bruin en Wit aanhangers? (p. 19). Hy wys dat die lig oor Afrika sal opgaan en selfs na buite sal straal as die ideologiese verdeeldheid van die Christene onderling oorwin word in die lig van die Skrif en deur die Heilige Gees. Hy behandel die twee vyandige ideologieë; *apartheid en skeiding* teenoor *integrasie en assimilasie*, wat hy "apartheid-isme" en "integrasionisme" gedoop het en wys dat albei op 'n eensydige verabsolutering van Bybelgedeeltes berus. Daarteenoor stel hy die volle waarheid van die Bybel en roep albei partye op tot bekering.

Hy is tog optimisties oor die toekoms, want deur die genade van God en die werking van die Heilige Gees kan Afrika, veral Suid-Afrika, se Swartes in teenstelling met die Europeër — die Bybel kinderlik aanvaar en ten

volle daarvolgens probeer leef en werk. Hierin kan hulle die magtige bondgenote word van die gelowige Boer, Brit en Bruinman, wat die lig van God se Woord weer oor die hele wêreld kan uitdra — by vernuwing.

Die werkie is prikkelend en lees onderhoudend. Dit behoort 'n groot leserkring te kry. Teen die billike prys is dit seker as geskenkboek te oorweeg. Ek beveel dit sterk aan. Dit werp 'n Skriftuurlike lig op die praktiese politieke probleme waarmee ons daaglik gekonfronteer word.

M. Venter.

Schulze, L. F., et al, 1985: *Altyd Reformeer. Gesprekke oor politiek en godsdiens.* (Braamfontein, Boekhandel De Jongh, 183 p., R14,95).

Hierdie versamelwerk sentreer rondom die gedagte dat reformasie moet voortgaan met die Skrif as die rigtingwyser. Die bedoeling spreek telkens uit die artikel. Reformasie moet plaasvind al is veranderinge geneig om onsekerheid te veroorsaak.

Sestien verskillende temas word deur veertien Gereformeerdes, wat tegeelyk 'spesialiste' op hul onderskeie gebiede is, aan die orde gestel: Nasionalisme — L. F. Schulze; Diskriminasie — L. M. du Plessis; Pluralisme — M. Wiechers; Eتيك en Politiek — J. H. van Wyk; Versoening — A. J. du Plessis. Eenheid — D. C. Coetsee; Verandering — W. J. de Klerk; Koninkryk en Politiek — L. Floor; Kerk en Politiek — J. M. Vorster; Sending en Politiek — G. Kruger; Prediking en Politiek — J. J. van der Walt; Kerkjeug en Politiek — T. Eloff; Die Christen-vrou en Politiek — M. de Klerk; Uit die kerkgeskiedenis — J. H. van Wyk; Lesse uit Zimbabwe — M. Schalekamp; Die Christen in gesprek met die toekoms van Suid-Afrika — J. M. Vorster.

Baie kan positief waardeur word. Sake word krities maar positief beskou. Verskillende artikels reflekteer na 'n inleidende besinnende krities op die praktyk, bv. "Prediking en Politiek" deur J. J. van der Walt. Kort, duidelike riglyne word geformuleer oor die wese van die prediking teen welke agtergrond sosiale geregtigheid en politiek in die prediking oorweeg kan word.

Dit is onmoontlik om elke artikel hier te bespreek. Sommige artikels is so besonder aktueel dat die tyd hulle tydens publikasie ingehaal het.

In "Diskriminasie" verwys L. M. du Plessis o.a. na sekere wette wat onder-tussen herroep is, soos 'n plakkertjie voor in die boek aandui. Dit bring 'n mens onder die indruk dat veranderinge plaasvind in Suid-Afrika. Selfs die artikel van J. H. van Wyk, "Uit die Kerkgeskiedenis", dui, probleemareas aan wat tydens die Sinode van 1985 reggestel is en in 'n naskrif toegegee word. Dit bevestig dat Suid-Afrika nog nie gestagneer het, soos so dikwels te kenne gegee word nie.

Die artikel van Mev. M. de Klerk; "Die Christen-vrou en Politiek" is 'n juweel. Wat van besondere nutgerheid ten opsigte van die Suid-Afrikaanse politieke problematiek spreek. Dit staan in kontras met sommige van die ander artikels, waaruit byna 'n idealistiese onverdraagsaamheid gevoel word. Uit die artikel van de Klerk spreek daar ook 'n bemoedigende optimisme, so eie aan die vrou, taal van hoop en hoop in die toekoms.

Daar moet ook op sekere tekortkominge gewys word. In die voorwoord wys die samestellers self op herhaling, wat hoewel nie irriterend nie, tog deur kommunikasie tussen die skrywers of redaksionele verwerking uitgeskakel kon gewees het. Dit sou 'n leemte in die publikasie uitgeskakel het. Hoewel telkens oor relasies tot politiek geskryf word, ontbreek besinning oor wat die terrein van die politiek is. Oor prediking word besin maar nie oor politiek nie. T. Eloff wys dat politiek nie noodwendig partypolitiek moet wees nie, maar laat die vraag in die lug hang wat politiek wel is. J. M. Vorster staan heelwat ruimte af aan prinsipiële besinning oor die kerk, maar wanneer hy oor die Suid-Afrikaanse politieke problematiek handel kyk hy na die praktyk.

Daar moet aanvaar word dat met "Altyd Reformeer" gepoog is om konkret en prakties te wees, maar 'n mens sou meer rigtinggewende denke wou gehad het. So skryf L. F. Schulze oor "Nasionalisme" en stel aan die einde net vyf kort kritiese vrae. Moontlik het ons hier te doen met 'n simptoom

van die Suid-Afrikaanse denke in die algemeen, nl. dat ons probleme identifiseer en toegee dat daar verandering moet kom, maar die rigtinggewende denke oor hoe dit moet plaasvind, agter weë laat. In die huidige opset moet ons planmatig, positief en rigtinggewend in ons denke wees. Al maak iemand fout in sy denke, stel hy daarmee minstens agenda waarop ander denkers kan voortbou. Calvyn het in sy Institusie nooit gehuiwer het om te sê hoe hy dink dinge moet verloop en gedoen moet word nie.

'n Versamelwerk, soos hierdie bied nie altyd die nodige diepte in 'n beperkte artikel nie. Sekere sake bly onaangeraak of kripties gestel, byvoorbeeld waar W. J. de Klerk skryf: "Die eis is verandering, wat in Bybelse taal neerkom op bekering" (91). Verandering is nie altyd bekering nie. Verandering hoef nie noodwendig met skuldbelydenis, offer en kwytstelling gepaard te gaan nie. Nog 'n voorbeeld van kriptiese onvolledigheid kom voor in die artikel van Ds. Gert Kruger wanneer hy teen die agtergrond van 'n openbarings-historiese analise sê: "God se volk was ná die ballingskap egter nooit weer heeltemal vry nie. Hulle spesiale plek in die openbaringsgeskiedenis was aan die verbygaan. *Die tyd het ryp geword* dat die Evangelie na alle volke moes uitgaan" (121). (My kursivering). Dit is 'n gewaagde uitspraak. Daaruit kan die gevolgtrekking gemaak word dat die ongehoorsaamheid van die volk en onregverdige maghebbers die tyd ryp gemaak het sodat Jesus Christus moes kom, asof dit gewoon die resultaat van 'n histories-kousale evolusionêre proses was. Dit moet lei tot die absurde gevolgtrekking dat die wêreld en Suid-Afrika so vasgevang is in 'n diaboliese proses, dat slegs 'n universele katastrofe die uiteinde moet wees.

J. H. van Wyk maak ook ongelukkig 'n uitspraak wat nie breër gemotiveer word nie: "Selfliefde is natuurlik en vanselfsprekend" (51). Dit stel ons voor die probleem van die liefdesgebod: is dit twee of drie gebooe? Selfliefde is óók onderworpe aan die sonde en daarom kan selfliefde nie normatief wees nie. Dit is jammer dat van Wyk nie breër op hierdie saak ingegaan het nie, terwyl sommige politieke argumente gegrond word op die noodsaaklikheid van selfliefde, en ander weer op die gegewenheid van die selfliefde om daaruit die normatiewe vir die naasteliefde af te lei. Hierdie basiese natuurlike verskynsel is sondeverwonge en die vraag is of selfliefde, net soos naasteliefde, nie ook 'n gebod is nie.

Die bundel is populêr geskryf. Om die rede kan dit met vrymoedigheid aanbeveel word vir elkeen wat dit erns maak om sy roeping om die sout van die aarde en die lig vir die wêreld te wees.

Dick Steyn.

Berkhof, Hendriks. 1985. *200 Jahre Theologie: Ein Reisebericht*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag. Prys R43.85. 312 p.

Reeds eerder in April 1975 en wel in *Klerk en teologie* het Berkhof besin oor "Een kwarteeuw Theologie". Tans het hy sy vierke agt keer wyer uitgespan om 200 jaar se teologiese (en filosofiese!) denkarbeid te omvat. Dat vele ander voor hom, soos Hirsch, Barth, Tillich, Flückiger, Mildemberger en Thielicke, reeds die terrein verken het, is nie 'n verhinderende om dit self ook te doen nie: elke reisiger sien immers ander dinge raak en kyk ook vanuit 'n bepaalde hoek.

Die vraagstelling wat Berkhof aansny "betrifft das Verhältnis zwischen dem Evangelium und dem modernen Denken" (11). Die Aufklärung en rasionalisme het die menslike denkaktiwiteit (ook in die teologie) immers ingrypend beïnvloed. Opvallend is hoedat die teologiese grondprobleme dieselfde bly en hoedat daar telkens 'n pendulum-beweging in die teologie na vore tree.

Berkhof se teologiese speurtog voer hom oor talle teologiese en filosofiese bergtoppe heen. Hy begin met Kant, daarna Fichte en dan Schleiermacher. Hierna volg Hegel, Kierkegaard en Newman. 'n Hele hoofstuk word ook afgestaan aan die Nederlandse teologie waar oa gehandel word oor die modernisme (Scholten en Opzoomer), etisisme (Chantepie de la Saussaye en Gunning) en die 'neo-konfessionalisme' (Kuyper en Bavinck). Berkhof oor-

deel dat Kuyper veel meer as Bavinck invloed van die Skolastiek ondergaan het en dat Berkhouwer op hierdie anti-skolastiese denke voortgebou het. Besonder opvallend is dat in hierdie verband die name van Van Ruler en veral Noordmans ontbreek, te meer aangesien Berkhof self in genoemde artikel Noordmans as "de grootste" bestempel het.

Hierna volg Ritschl en dan die konserwatiewe teologie van Kähler, waarna Herrmann en Troeltsch bespreek word. Dan Bultmann en daarna Barth. Aandag word gegee aan die stryd onder die Barthiane en Postbarthiane, waar relatief min aandag aan Bonhoeffer bestee word maar die standpunt van Kuitert breed uitgemeet word. Vervolgens kom Rooms-Katolieke denkers aan die woord: Blondel, De Lubac en Rahner. Aan die Amerikaanse Social Gospel (Rauschenbusch) asook die broers Niebuhr en ten slotte Tillich word aandag gewy.

In die slothoofstuk word 'n terugblik en konklusie gegee. Die skrywer meen veel gemeenskaplike komponente in die verskillende denkmodelle te ontdek. Die basiese aspekte van afval van God (sonde) en redding uit genade (Christus) bly deurgaans aan die orde. Die verhouding tussen evangelie en wêreld kan as "dialekties" aangedui word, as 'n heen-en-weer tussen evangelie en wêreld, tussen ja en nee — soos bv by die twee grootste teoloë van die laaste 200 jaar, nl Schleiermacher en Barth te sien is.

Berkhof, een van Nederland se skerpsinnigste teoloë van hierdie eeu maar iemand wat in sy latere teologiese denke meer vanuit 'n ervaringsteologie dink, al sê hy self dat hy nooit 'n openbaringsteologie kan afsweer nie, het aan ons 'n boek ryk en vol aan insigte gelewer. Om so 'n boek te kan skryf, boonop nog in 'n ander taal, spreek van besondere erudisie. Ek wil die boek graag aanbeveel by hulle wat in teologies-dogmatiese agtergronde en verbande belangstel.

J H v Wyk.

BOEKAANKONDIGINGS

- M NEL 1986: *Teologiese Perspektiewe op Gemeentebou*. NG Kerkboekhandel R7.50.
- J P LOUW et al 1986: *Die Taal van die Bybel en die predikant*. NG Kerkboekhandel R7.50.
- I J VAN DER WALT 1986: *Die Evangelie aan afgedwaaldes. Handleiding vir Evangelisasie*, Universum, Posbus 1926 Potchefstroom. Prys onvermeld.

PUBLIKASIE VAN DIE IRS, PU VIR CHO.

- P COERTZEN 1986: *Herroeping van die Edik van Nantes / en die betekenis daarvan vir SA* F1 Nr 220.
- P J VAN NIEKERK 1986: *Sosialisme of Kapitalisme vir Afrika? 'n Valse dilemma*. F1 Nr 221.
- J H VAN WYK 1986: *Die boodskap van die Reformasie vir vandag*. F1 Nr 226.